

PROFESORUL KEITH HITCHINS (1931 – 2020)

PAUL E. MICHELSON
(Huntington University, S.U.A.)

Îi sunt dator pentru rândurile ce urmează în primul rând profesorului Glenn E. Torrey, care a fost primul meu învățător în problemele românești, pentru că mi-a împărtășit amintirile despre profesorul Hitchins și despre momentele de început ale studiilor făcute de americani în România. Profesorul Torrey a aparținut celui de-al doilea grup de bursieri americani din programul Fulbright, din 1961 – 1962. Mi-au fost de asemenea folositoare contribuțiile lui Hitchins (pp. 63 – 64) și Torrey (p. 140) în Liliana Ursu, Ioana Ieronim și Arhiepiscopul Hrisostom, Să vezi lumea cum o văd ceilalți, **București, Editura Vremea, 2003**; Keith Hitchins și istoria românilor (editor Nicoleta Sălcudeanu), **Vatra, Târgu Mureș, vol. 33 (2006), nr. 7, pp. 29 – 87**; contribuțiile lui Keith Hitchins (pp. 50 – 52, 139 – 149) în Remus Pricopie, Dorina Guțu, and Mihai Moriou, eds., **Fulbright Ripple Effect on International Education (Efectele Fulbright asupra educației pe plan internațional; București: Comunicare.ro, 2010)**; Vasile Pușcaș, Keith Hitchins: Honesty and the Writing of History (**Keith Hitchins: onestitatea și scrierea istoriei**), în *Transylvanian Review*, vol. 20 (2011), nr. 3, pp. 88 – 125 (bibliografie pp. 101 – 125); Lucian Boia, Tineri americani în România în Dosarele secrete ale agentului Anton. Petru Comarnescu în arhivele Securității, **selectat și cu introducere și comentariu de Lucian Boia, București, Editura Humanitas, 2014, pp. 231 – 273**; și Marcel Popa (ed.), Keith Hitchins at 85. Biographical and Professional Information (**Keith Hitchins la vârsta de 85 de ani. Informații biografice și profesionale**), București, Editura Enciclopedică, 2016, o bibliografie cuprinzătoare, care include un număr incredibil de recenzii realizate de profesorul Hitchins.

În noiembrie 2020, am pierdut o mare personalitate internațională a studiilor românești, în cel de al 90-lea

an de viață: Keith A. Hitchins, profesor de istorie la Universitatea din Illinois, Champaign-Urbana, unde a predat

din 1967 până când s-a retras, în 2019. Profesorul Hitchins a fost nu doar mentorul și prietenul iubit și respectat al multor

învățați americani, cunoscut pentru generozitatea și amabilitatea sa. A fost vestit și pentru informațiile vaste despre cărțile și publicațiile românești și pentru biblioteca sa legendară, împărțind din amândouă fără ezitare. Mai presus de toate, era renumit pentru maniera neîntrecută în care cunoștea trecutul românilor și cultura și civilizația românească. De altfel, el vorbea aproape 20 de limbi și a fost și un expert respectat al istoriei, literaturii și culturilor georgiene, tadjice și kurde, contribuind și la *Encyclopaedia Iranica*.

Profesorul Hitchins a fost și un deschizător de drumuri pentru studiile românești în Statele Unite. A aparținut primei generații de americani specializați în studii românești, iar vizitele sale cu caracter de pionierat în România, scrierile sale, contactele și eforturile sale răbdătoare de a parcurge în amănunt detaliile culturii și mediilor academice românești au deschis drumul pentru generațiile următoare. Reușita lui a fost una cu efecte în timp, din mai multe puncte de vedere.

Profesorul Keith A. Hitchins s-a născut în Schenectady, New York, în 1931. A studiat la Union College, o instituție de științe umaniste din Schenectady, obținând licența în 1952. Educația umanistă a determinat abordarea largă, interdiscipli-

nară, pe care a utilizat-o în studiile sale în general și în studiile românești în mod special. În 1953, a obținut masterul în istorie la Harvard University, urmat de doctorat în 1964.

A fost asistent și profesor asistent de istorie la Wake Forest University între 1958 – 1965, profesor asistent la Rice University între 1965 – 1967, apoi, din 1967, a fost numit profesor asociat la University of Illinois, unde și-a petrecut restul ilustrei cariere. A ajuns rapid profesor titular în 1969, odată cu publicarea primei sale cărți, bazată pe o cercetare extrem de riguroasă și foarte bine scrisă: *The Rumanian National Movement in Transylvania, 1780 – 1849* (Mișcarea națională a românilor din Transilvania, 1780 – 1849).

Inițierea profesorului în studiile românești a început în 1957 – 1958, la Institut d'Études Roumaines (Institutul de studii românești) de la Sorbona, Paris, unde a studiat sub tutela filologului și distinsului literat Emil Turdeanu și a filologului Jean Boutière. Apoi, în 1960 – 1962, a fost unul dintre primii

Paul E. Michelson este Distinguished Professor Emeritus de istorie la Huntington University din Indiana. A studiat sub tutela lui Glenn E. Torrey la Emporia State University din Kansas și și-a obținut doctoratul la Indiana University, sub îndrumarea lui Barbara Jelavich, Charles Jelavich și Norman J. G. Pounds, în 1975. A fost președinte (2006 – 2010), secretar (1977 – 2006; 2010 – 2015) și editor (1978 – 2006) al Societății de Studii Românești. A studiat cu burse IREX și Fulbright în România în 1971 – 1973, 1982 – 1983 și 1989 – 1990. Lucrarea sa *Romanian Politics, 1859 – 1871: From Prince Cuza to Prince Carol* (Politica românească, 1859 – 1871: De la principele Cuza la principele Carol) a fost aleasă de *Choice Magazine* în 1998 ca o lucrare academică de excepție și a primit Premiul „Nicolae Bălcescu” pentru istorie din partea Academiei Române în 2000.

doi bursieri ai programului Fulbright în România, dincolo de Cortina de Fier. Începând cu 1960 – 1961, a lucrat la Institutul de Istorie din București, unde a fost sprijinit din plin de directorul Andrei Oțetea, uneori dincolo de limitele oficiale. Oțetea a fost cel care a insistat ca arhiviștii și bibliotecarii să permită tinerilor bursieri americani, precum Hitchins, acces la cărți și la arhive, pentru a putea să contribuie la cunoașterea culturii și trecutului românesc în Vest, ceea ce ar fi fost în avantajul României și al civilizației românești.

În 1961 – 1962, tânărul bursier s-a mutat la Cluj, epicentrul natural al cercetărilor sale. și mai important, momentul a fost începutul unei prietenii de o viață cu Pompiliu Teodor, care lucra atunci la secțiunea de manuscrise a filialei Bibliotecii Academiei Române. Având aproape aceeași vârstă (Teodor

s-a născut în 1930, Hitchins în 1931), împărtășeau practic aceleași direcții de cercetare: istoria culturală și politică a secolului al XVIII-lea, dar și multe alte domenii. Profesorul Teodor cunoștea în detaliu lucrările și manuscrisele corifeilor Școlii Ardelene, pe care le-a împărtășit în mod generos și fără rezerve cu profesorul Hitchins.

La Cluj, profesorul Hitchins a făcut cunoștință și cu cel mai important specialist român al secolului al XVIII-lea, David Prodan. Deși marxist toată viața, acesta a avut dese conflicte cu nomenclatura partidului comunist și a fost un adevărat cărturar, a cărui abordare multidisciplinară a trecutului a fost admirată și imitată de Hitchins. Profesorul Hitchins a scris mai târziu despre Teodor și Prodan că l-au „ajutat probabil mai mult decât îmi dau ei seama prin discuțiile

noastre despre istoria românilor din Transilvania“.

La Cluj și la Sibiu în 1961 – 1962 și mai apoi, profesorul Hitchins a stabilit o legătură strânsă și cu Mihail Triteanu, director al Bibliotecii Academiei Române, care nu doar că l-a sprijinit în mod generos pe Hitchins, dar și, din ce mi s-a spus, l-a ajutat să-și transporte în Statele Unite sute dintre cărțile cumpărate, trecând peste birocrăția obișnuită. Printre cei pe care i-a remarcat profesorul Hitchins de-a lungul anilor se numără și István Semlyén, director adjunct al Filialei Bibliotecii Academiei, care l-a sprijinit „în diverse moduri“; Ștefan Pascu, rector al Universității Babeș-Bolyai; Sofron Vlad, directorul Institutului Teologic Ortodox din Sibiu, care l-a „ajutat când era mare nevoie“; și protopopul Ioan N. Beju, directorul Bibliotecii institutului respectiv, față de care profesorul Hitchins avea, „mai presus de toți,... o datorie deosebită... pentru sprijinul său profesional și moral constant“.

Cariera de pionierat a profesorului Hitchins a căpătat amploare națională și internațională la Rice University, un centru pentru studiul Habsburgilor din S.U.A. Printre obligațiile sale profesionale se număra și cea de editor asociat la *Austrian History Yearbook* (Anuarul de istorie austriacă), ce începuse să apară din 1965. Astfel a devenit parte a domeniului studiilor habsburgice, nou apărut, în S.U.A., și i-a cunoscut pe mentorii mei, Charles și Barbara Jelavich, de la Indiana University. Soții Jelavich au fost principalele personalități ale domeniului

pentru majoritatea celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea, Charles Jelavich fiind membru de mult timp al *US Committee to Promote Studies of the History of the Habsburg Monarchy* (Comitetul Statelor Unite pentru promovarea studiilor istoriei monarhiei habsburgice). Profesorul Hitchins a ajuns un bun prieten și colaborator al soților Jelavich – de multe ori i-am auzit vorbind despre el cu respect și admirație.

Profesorul Hitchins a participat la conferința deschizătoare de drumuri, organizată la Indiana University, despre „Problema naționalității în cadrul monarhiei habsburgice“, din aprilie 1966, organizată de soții Jelavich în colaborare cu profesorul R. John Rath, de la Rice. A fost un moment important în relațiile academice româno-americane, când pentru prima dată o delegație română importantă a participat la o conferință americană. În mare măsură, faptul a fost posibil datorită contactelor create de profesorul Hitchins în România, inclusiv cu conducătorii delegației, Andrei Oțetea și Ștefan Pascu. Lucrările conferinței au fost publicate în trei volume masive ale *Anuarului de istorie austriacă*, profesorul Hitchins fiind editor asociat. Mulți ani după eveniment, „Conferința despre Habsburgi din Indiana din 1966“ a fost un punct de referință adesea amintit în mediul academic.

Activitățile de pionierat ale profesorului Hitchins au continuat la Universitatea Illinois, acolo unde lumina călăuzitoare a studiilor de slavistică și est-europene,

Ralph T. Fisher Jr., punea bazele a ceea ce avea să devină unul dintre cele cinci mari centre pentru aceste studii din Statele Unite. Profesorul Hitchins a fost probabil convins, în parte, să meargă la Illinois de eforturile susținute ale lui Fisher, de a crea cea mai mare bibliotecă pentru studii de slavistică și est-europene din cadrul unei universități din America. Când Fisher a ajuns la Illinois în 1958, biblioteca avea un buget de achiziții minuscul, de 5.000 de dolari pe an; până în 1965 – 1966, crescuse la peste 100.000 de dolari pe an. Profesorul Hitchins a jucat un rol major în construirea colecției românești. În anii 1980, colecția din Illinois, alături de serviciul său de referințe de slavistică și laboratorul de vară pentru studii ruse și est-europene, au devenit o resursă națională indispensabilă și o destinație academică importantă.

O altă contribuție importantă a profesorului Hitchins în anii de început ai studiilor românești au fost cele cinci volume ale publicației *Rumanian Studies* (Studii românești), pe care a editat-o între 1970 – 1986 cu

sprijinul Universității din Illinois. Profesorul Hitchins scria în articolul introductiv *From the Editor* (Din partea editorului) că imboldul pentru apariția noii publicații a survenit în urma reușitelor schimburilor româno-americane dintre 1960 și 1970. „Pentru unii dintre noi, care am participat la aceste schimburi, ni s-a părut că a sosit vremea să extindem scopul colaborării, prin includerea noilor cercetări, realizate de ambele părți ale Atlanticului“. Spera ca „studiile din Statele Unite cuprinzând toate aspectele culturii și istoriei românești“ să fie astfel impulsionate și de asemenea să ofere un forum pentru cercetătorii români „să vorbească unei audiențe mai largi... despre noile direcții de cercetare și despre schimbările în interpretarea istoriei survenite în țara lor“. Și într-adevăr, *Studii românești* a realizat aceste obiective în prea-scurtul său deceniu și jumătate de existență.

Contactele mele cu profesorul Hitchins oglindesc ceea ce au spus adesea mulți alții. Când am devenit membru al Comitetului Societății de Studii Românești în 1976, iar apoi secretar în 1977, el era activ ca membru fondator al comitetului (1973 – 1978). Aceasta în ciuda cunoscutei sale reticențe să își risipească energiile călătorind la conferințe și întrerupându-și programul de lucru. Odată l-am întrebat despre aceasta, iar el mi-a răspuns sincer că a merge la o conferință însemna să piardă cel puțin cinci zile cu drumul și participarea, toate cu un prea mic folos. În schimb, dacă rămânea acasă, putea să

lucreze mult mai mult la multiplele sale proiecte. Așadar, erau cu atât mai valoroase acele ocazii când contribuia la lucrările Societății de Studii Românești sau când se hotăra să participe la conferințe. Și nu încapă îndoială că sacrificiile sale personale au avut un rol important în crearea Societății de Studii Românești și în dezvoltarea studiilor românești în Statele Unite și în lume.

Am beneficiat de asemenea și am apreciat amabilitatea sa de a-mi răspunde la întrebările legate de probleme bibliografice, deși domeniul meu de cercetare nu se suprapunea cu al său. Am participat la câteva dintre laboratoarele de vară de la Universitatea din Illinois, mai ales ca să pot utiliza colecția românească. Știam că adesea cărți ce nu puteau fi găsite altundeva le aflam acolo. Am beneficiat și de eficiența serviciului de referințe de slavică.

Am colaborat de asemenea pentru scurt timp cu profesorul Hitchins în cadrul proiectului ambițios, însă nefinalizat, al profesorului James G. Chastain, *Encyclopedia of Revolutions of 1848* (Enciclopedia revoluțiilor din 1848). Fusesem invitat de Cornelia Bodea să coeditez articolele românești din cadrul proiectului. Până spre mijlocul anilor 1990, editasem și terminasem 34 de articole. Printre acestea, erau și cinci, realizate în mod expert de profesorul Hitchins, despre George Barițiu, Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, Avram Iancu și Andrei Șaguna. Din nefericire, din mai multe motive, proiectul nu a fost niciodată încheiat, deși cele 34 de articole

au fost publicate online.

Numărul mare de lucrări ale profesorului Hitchins vorbește de la sine, însă trebuie evidențiate aici câteva. Printre articolele sale de început se numără un articol bibliografic, scris în colaborare cu Lajos Jordáky *The History of the Habsburg Monarchy (1789 – 1918) in Romanian Historiography since 1945* (Istoria monarhiei habsburgice, 1789 – 1918, în istoriografia românească de la 1945 încoace), publicat în *Anuarul de istorie austriacă*, vol. 4 (1968), pp. 303 – 334, care ilustrează atât colaborarea cu cercetătorii români, cât și cunoașterea sa neîntrecută a cărților și bibliografiei românești. În mod interesant, mult mai târziu, a publicat un articol bibliografic comprehensiv în *The American Historical Review* (Revista americană de istorie), vol. 97 (1992), nr. 4, pp. 1064 – 1083, intitulat *Historiography of the Countries of Eastern Europe: Romania* (Istoriografia țărilor Europei de Est: România).

Prima sa carte, *The Rumanian National Movement in Transylvania, 1780 – 1849* (publicată de Harvard în 1969), l-a poziționat clar drept un cercetător de prim rang al studiilor românești. Nu doar că i-a pus în valoare abordarea științifică impecabilă, ci a evidențiat un moment major al istoriei românilor. Lucrarea a subliniat și rolul hotărâtor al preoților și fiilor de preoți în cadrul mișcării naționale românești din Transilvania, un fapt ce fusese adesea trecut cu vederea.

A doua carte a profesorului Hitchins a fost *Orthodoxy and Nationality: Andrei Șaguna and*

the Rumanians of Transylvania, 1846 – 1873 (Ortodoxia și naționalitatea. Andrei Șaguna și românii din Transilvania, 1846 – 1873), publicată la Harvard, în 1977. A fost pentru prima dată când viața și activitatea acestei figuri importante a românilor transilvăneni au fost puse în evidență într-o limbă occidentală. Precum în prima sa carte, profesorul Hitchins a folosit cunoștințele dobândite privind sursele de arhivă și publicate într-o manieră ce reda meritul deplin personajelor istorice, fără însă a cădea în capcana părtinirii, care cel mai adesea compromitea scrierile despre acest subiect.

Ideile din aceste două lucrări importante au fost dezvoltate în alte trei cărți, publicate în România: *The Idea of Nation: The Romanians of Transylvania, 1691 – 1849* (Ideea de națiune: Românii din Transilvania, 1691 – 1849), la Editura științifică și Enciclopedică, 1985; *A Nation Discovered: Romanian Intellectuals in Transylvania and the Idea of Nation, 1700 – 1848* (O națiune descoperită: intelectuali români din Transilvania și ideea de națiune, 1700 – 1848) și *A Nation Affirmed: The Romanian National Movement in Transylvania, 1860 – 1914* (O națiune afirmată: Mișcarea națională românească din Transilvania, 1860 – 1914), ultimele două cărți publicate în 1999 la Editura Enciclopedică. Laolaltă, aceste cinci volume reprezintă cea mai bună prezentare apărută până acum a mișcării naționale românești din Transilvania, de la 1691 până în 1914.

Profesorul Hitchins a do-

vedit în continuare gradul în care stăpâna cunoașterea istoriei pământurilor românești cu lucrările *The Romanians, 1774 – 1866* (Românii, 1774 – 1866) și *Rumania 1866 – 1947* (România, 1866 – 1947), publicate de Oxford University Press în 1996 și 1994, respectiv. Bineînțeles, paginile despre Transilvania rezumă lucrările

sale anterioare, însă restul este nou. Accentul cade asupra integrării pământurilor românești în Europa, transformarea treptată a guvernării țării, fiind povestea construirii unei națiuni moderne. Cel mai bine pot să rezum calitatea sintezei spunând că în volumul consacrat perioadei 1866 – 1947, care în mare coincide cu domeniul

meu de cercetare, profesorul Hitchins făcuse câteva afirmații care mi-au stârnit întrebări. De fiecare dată, după ce am revăzut referințele, care îmi erau deja cunoscute, a trebuit să recunosc că interpretarea sa asupra problemei respective era cea corectă.

In 2003, profesorul Hitchins a fost coautor la, probabil, cea mai bună sinteză colectivă de istorie românească: Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea și Pompiliu Teodor, *Istoria României*, publicată la București, de Editura Enciclopedică, cu o ultimă ediție revizuită în 2014 publicată de Editura Corint. Contribuția lui s-a axat pe formarea și dezvoltarea statului român între 1821 și 1947, bazată pe cele două volume publicate la Oxford. Totul a fost încununat în 2014, când a publicat la Cambridge University Press *A Concise*

UN AMERICAN CU AFECȚIUNE PENTRU ROMÂNI

Un moment pasager – și de neuitat – cu Keith Hitchins la Palatul Elisabeta, după 1989. La vremea când porțile palatului (unde regele Mihai fusese silit să-și semneze abdicarea) erau deschise, iar în sălile cu eleganța lor împletind tradiții locale și europene ori în parcul tihnit al palatului se petreceau evenimente culturale, academice, întruniri de ONG-uri, think tanks...

Momentul acela, vară, toamnă – în ce an? –, aproape de zăgazel mileniului. Keith Hitchins la o reuniune academică, cu specialiști străini dedicați României și mulți români din *intelligentsia*, desigur. Din țesătura umană și de idei

aleg o clipă care mi-a rămas definitiv imprimată în inimă. Când a venit momentul lui Keith Hitchins să vorbească – pupitrul pentru vorbitor și scaunele participanților erau instalate în parc –, soarele se cernea pieziș printre ramuri în după-amiaza aurie.

History of Romania (Scurtă istorie a României). Aici, în plus față de ceea ce știm despre punctele sale de vedere asupra epocilor 1691 – 1947, avem pentru prima dată perspectiva sa asupra întregii istorii românești, de la începuturile preromane până la perioadele comunistă și postcomunistă. Creditându-i pe Lucian Boia și pe Vasile Pușcaș pentru că i-au oferit noi puncte de vedere, profesorul Hitchins a demonstrat din nou cunoașterea surselor și maniera de a scrie. Nu există un ghid mai bun prin încâlcirile trecutului complex al României. Nu degeaba Adrian Marino, în autobiografia publicată postum în 2010, *Viața unui om singur*, îl numea pe profesorul Hitchins drept unul dintre puținii („doi sau trei”) istorici americani care chiar au înțeles România contemporană, precum și istoria și cultura sa.

Profesorul Hitchins și-a început cariera dând tonul pentru

cei care aveau să-l urmeze în România, deschizând drumul pentru viitoarele generații de învățați americani. A continuat de-a lungul deceniilor să-și lărgască aceste contacte și cunoștințe despre cultura și civilizația românească. Doar un exemplu. Când a fost întrebat cum și-l amintea pe Keith Hitchins, Glenn Torrey a povestit cu căldură: în primul rând în calitate de mentor, care împărtășea generos contactele, cunoștințele și cărțile sale. Apoi, profesorul Torrey a definit relația sa cu profesorul Hitchins drept un prieten și colaborator de-o viață. După cum a spus o altă cunoștință a profesorului Hitchins, loialitatea sa față de prieteni era constantă și legendară: odată ce lega o prietenie, nu o rupea niciodată.

Profesorul Hitchins a fost nu doar un învățat american de excepție,

specializat în istorie și studii românești, a fost poate principalul expert în lume al „fenomenului românesc”. Aparținea școlii vechi: demn, ținerea la standarde stricte și era formal. Dar avea un simț al umorului contagios – rar l-am văzut fără un zâmbet binevoitor. Era un profesor exigent, și totuși mulți dintre studenții săi au spus că era un mentor talentat și care te stimula. A fost autorul unor lucrări care vor rămâne de căpetenie pentru mult timp și un mediator al culturii românești pentru publicul academic și cel larg, de oriunde. Profesorul Hitchins l-a laudat odată pe directorul Centrului rus și est-european din Illinois, Ralph T. Fisher Jr., apreciindu-i „omenia și integritatea”, abordarea cooperantă și colegială și modestia. Toate acestea se pot spune despre profesorul Hitchins. Probabil nu-i vor mai fi mulți asemenea. ■

Istoricul a venit în fața noastră cu aerul lui știut, modest, gânditor, discret melancolic, de o discretă și profundă căldură și a început evocarea Primului Război Mondial pe frontul românesc.

Intotdeauna este interesant să ascuți cum spune un străin povestea țării tale, aducând de multe ori detalii și unghiuri de vedere relevante, surprinzătoare – cu atât mai mult când e vorba de un personaj specializat la standarde academice impecabile. Recunoscut ca istoricul de prim rang al României în lumea anglofonă, implicarea lui Keith Hitchins în materia istorică românească debutase în 1960 cu o bursă Fulbright, prima acordată în țara noastră. Câteva decenii de studiu, prelegeri și volume mai târziu, el venea acum să reviziteze o poveste esențială despre noi înșine, cunoscută, dar mereu de redescoperit.

Clipa aceea de neuitat a fost când, referindu-se la

momentele teribile ale războiului în România, Keith Hitchins s-a oprit din șirul prezentării, a ridicat ochii și a spus, cu vocea schimbată (citez aproximativ): „Voi, românii, nu vă gândiți la gravitatea situației de cumpănă în care v-ați aflat: ați fost la un pas să vă pierdeți complet țara!”. Și ne-a privit intens, cu lacrimi umplându-i ochii sub lentilele ochelarilor. În momentul lung de tăcere, ne-a ținut în față, tulburător, solidar, personal, oglinda destinului. Profesorul a continuat apoi prezentarea, ajungând, desigur, la momentul minunat și greu plătit al Marii Uniri.

Dacă am avea un panteon anume pentru străinii care au avut/au pentru țara noastră această adâncă afecțiune știutoare, înțelegere și compasiune, într-un asemenea templu Keith Hitchins ar avea un loc de frunte.

Ioana IERONIM